

Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΜΕΤΡΙΑ

Ὑπὸ τοῦ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Ἡ μελέτη τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου, ἥτοι τῶν σχέσεων αὐτοῦ τόσο πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον (πόλιν, ἔθνος, κράτος κλπ.) ὅσον καὶ πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους μονάδας (οἰκογένειαν, δμάδα, ὄργανισμόν, σύλλογον, πλῆθος κλπ.), εἶναι τόσο παλαιὰ ὅσον σχεδὸν καὶ ὁ ἀνθρώπος. Αἱ σχέσεις αὐταὶ ἐκίνησαν ἀνεκαθεν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλοσόφων καὶ γενικῶς τῶν μελετητῶν τῶν ἀνθρωπίνων προβλημάτων. Παρὰ τὴν μακράϊωνα, ἐν τούτοις, ἱστορίαν τῆς μελέτης τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων, ἡ Κοινωνιολογία, ὡς διακεκριμένος κλάδος ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, θεωρεῖται νέα ἐπιστήμη, ἀναπτυχθεῖσα κυρίως εἰς τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον διακρίνει τὴν σύγχρονον κοινωνιολογίαν ἀπὸ τὰς πρὸ αὐτῆς κοινωνικὰς πραγματείας — πολιτικὰς ἢ φιλοσοφικὰς — εἶναι ὁ ἐντονος ἐπιστημονικὸς θετικισμός. Οἱ σύγχρονοι κοινωνιολόγοι ἐπιδιώκουν νὰ περιγράψουν, ἀναλύσουν καὶ ἀνεύρουν τοὺς κανόνας τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀτόμου διὰ τῆς συστηματικῆς παρατηρήσεως, ταξινομήσεως καὶ ἀναλύσεως τῶν δεδομένων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ δεοντολογικοὺς ἀφορισμοὺς καὶ ἀπηλλαγμένοι προσωπικῶν ἐντυπώσεων, προτιμήσεων καὶ προκαταλήψεων. Οὕτως, αἱ ἔρευναὶ τῶν κατευθύνονται πρὸς τὴν συστηματικὴν συλλογὴν ἔλων ἐκείνων τῶν δεδομένων, ἐκ τῆς ἀντικειμενικῆς ἀναλύσεως τῶν ὁποίων δύναται νὰ προκύψῃ ἀφ' ἑαυτῆς ἡ πραγματικὴ εἰκὼν τῆς δομῆς καὶ τῆς λειτουργίας τῆς κοινωνίας καὶ τῶν συγκροτουσῶν αὐτὴν ἐπὶ μέρους μονάδων ἐκπεφρασμένη εἰς ὄρους ποσοτικούς. Ἡ κεντρικὴ φιλοδοξία τῶν εἶναι νὰ ἀναπτύξουν μίαν ἐπιστημονικὴν Κοινωνιολογίαν κατὰ τὸ πρότυπον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ὅπου τὰ μεγέθη ἐκφράζονται ποσοτικῶς καὶ αἱ μεταξὺ τῶν σχέσεις παρίστανται ὑπὸ μορφήν μαθηματικῶν σχέσεων.

Τὰς τελευταίας δεκαετίας, ἐντὸς τοῦ εὐρυτέρου ὀρίζοντος τῶν νέων ἀναζητήσεών της, ἡ Κοινωνιολογία ἔστρεψεν ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν της εἰς μίαν κατηγορίαν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν τὰς διαπροσωπικὰς σχέσεις τῶν ἀτόμων ἐντὸς τῶν μικρῶν κοινωνικῶν δμάδων. Ὁ τομεὺς οὗτος τῶν κοινωνικῶν σχέσεων παρουσιάζει διπλοῦν ἐνδιαφέρον: μεθοδολογικὸν καὶ πραγματικόν. Ἀπὸ μεθοδολογικῆς πλευρᾶς, ἡ μικρὰ κοινωνικὴ δμάς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ βασικὸν μόριον τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ συστηματικὴ ἀνάλυσις της δύναται νὰ ἀπλοποιήσῃ τὴν κοινωνικὴν ἔρευναν, ὅπως ἀκριβῶς ἡ συγκέντρωσις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν μελέτην τῆς δομῆς καὶ λειτουργίας τοῦ μορίου

τῆς ὕλης κατέστησεν ἀπλουστέραν τὴν ἔρευναν τῶν ὕλικῶν σωμάτων. Ἀπὸ πραγματικῆς πλευρᾶς, ἢ μελέτῃ τῶν μικρῶν ομάδων παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος διέρχεται τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ζωῆς του ἐν μέσῳ μικρῶν κοινωνικῶν ομάδων (τάξεις σχολείου, γραφεῖον, σωματεῖον, ἐκδρομικὸς ὄμιλος κλπ.).

Ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς συστηματικῆς ἀναλύσεως τῆς δομῆς καὶ τῶν κανόνων λειτουργίας τῆς μικρᾶς κοινωνικῆς ομάδος, πολλοὶ ἐπιστήμονες ἐπεχείρησαν νὰ ἀνεύρουν μεθόδους ποσοτικῆς μετρήσεως καὶ παραστάσεως τῶν στατικῶν καὶ δυναμικῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν μεθόδων αὐτῶν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ μέθοδος τῆς **Κοινωνιομετρικῆς ἢ Κοινωνιομετρίας** (Sociometry).

Πατὴρ τῆς Κοινωνιομετρίας θεωρεῖται ὁ Ἀμερικανὸς J. L. Moreno, ὁ ὁποῖος τὸ 1937 ὑπῆρέτει εἰς τὴν Κρατικὴν Σχολὴν Θηλέων τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἡ σχολὴ ἦτο δι' ἐσωτερικὰς μαθητρίας, αἱ ὁποῖαι διέμενον εἰς μικροὺς οἰκίσκους καθ' ομάδας. Τὸν Moreno, ὁ ὁποῖος καθώριζε τὰς ομάδας αὐτάς, ἀπησχόλει τὸ πρόβλημα κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν καλυτέραν δυνατὴν σύνθεσιν αὐτῶν, ὥστε ἐκάστη νὰ διέπεται ἀπὸ πνεῦμα συνοχῆς καὶ ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ ἡ ἐργασία διὰ τὴν καθαριότητα, τάξιν καὶ εὐπρέπειαν τῶν οἰκίσκων νὰ διεξάγεται κατὰ τὸν καλύτερον καὶ πλέον εὐχάριστον τρόπον. Πρὸς τοῦτο ἐκάλεσεν ὄλας τὰς μαθητρίας, τοὺς ἀνεκὼινωσεν ὅτι ἤθελε νὰ ἀνασυνθέσῃ τὰς ομάδας, τοὺς ἐξήγησε πρὸς ποῖον σκοπὸν, καὶ τοὺς ἐξήτησε νὰ γράψουν εἰς ἓνα φύλλον χάρτου, κατὰ σειρὰν προτιμήσεως, πέντε ὀνόματα συμμαθητριῶν των, μετὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠθελον νὰ διέμενον εἰς τὸν αὐτὸν οἰκίσκον. Ἐν συνεχείᾳ τοὺς ἐξήτησε νὰ γράψουν εἰς ἕτερον φύλλον χάρτου, κατὰ σειρὰν μὴ προτιμήσεως αὐτὴν τὴν φορὰν, τὰ ὀνόματα πέντε συμμαθητριῶν των μετὰ τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἐπεθύμουν νὰ συστεγασθοῦν. Ἐν συνεχείᾳ ὑπέβαλε τὰς αὐτάς ἐρωτήσεις καὶ δι' ἄλλας ἐκδηλώσεις τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς, ὡς, λ.χ., διὰ τὴν συνεστίασιν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐστιατορίου, τὰς ἀθλοπαιδιάς κλπ. Ἐπὶ ἀνέλαβε τὸ αὐτὸ πείραμα μετ' ὀλίγου μηνῶν καὶ συνεπλήρωσε τὴν ἔρευνάν του μὲ προσωπικὰς συνεντεύξεις (interviews) μετὰ τῶν μαθητριῶν, διὰ νὰ θεβαιθῇ ὅτι αἱ ἀπαντήσεις ἦσαν εἰλικρινεῖς καὶ δὲν προήρχοντο ἀπὸ τυχαίας ἢ παροδικᾶς παρορμησεῖς. Ἐκ τοῦ πειράματος αὐτοῦ ἐγεννήθη ὁ κλάδος τῆς Κοινωνιομετρικῆς, τὴν ὁποίαν ἡ Hellen Hall Jennings, συνεργάτις τοῦ Moreno, ὀρίζει ὡς «τὴν μέθοδον διὰ τῆς ὁποίας δίδεται κατὰ τρόπον ἀπλοῦν καὶ γραφικὸν ἢ ὄλην δομὴ τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων τῶν ὑφισταμένων εἰς δεδομένην χρονικὴν περίοδον μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς συγκεκριμένης κοινωνικῆς ομάδος».

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς κοινωνιομετρικῆς τοῦ ἐρέυνης, ὁ Moreno παρουσίασε εἰς δύο πίνακας, τὴν **κοινωνιομετρικὴν μήτραν** (sociometrix matrix) καὶ τὸ **κοινωνιόγραμμα** (sociogram).

Εἰς τὸν πρῶτον πίνακα, τὴν **κοινωνιομετρικὴν μήτραν**, ἀναγράφονται δῖς, ἤτοι εἰς τὴν πρώτην ἀριστερὰ κάθετον στήλην καὶ εἰς τὴν πρώτην ἄνω ὀριζόντιον γραμμὴν, δηλαδὴ εἰς τοὺς ἄξονας τῶν δύο **συντεταγμένων** τῆς μήτρας,

Κοινωνιομετρική μέτρα
μιας υποθετικής 15μελούς ομάδος

ΕΠΙΔΕΓΜΕΝΟΙ

	A	B	Γ	Δ	E	Z	H	Θ	I	K	Λ	M	N	E	O
A				+3					+1		+2	-3		-2	-1
B			+3	-2							-1	+1	+2	-3	
Γ				-2			+2	+3					+1	-3	-1
Δ	+2	-2							+1	+3	+3		-3		-1
E		-1					+2			+1			+3	-2	-3
Z		-2					+2			+3			+1	-3	-1
H						+1				+2	-2	-3	+3	-1	
Θ	+3			+2							+1	-1		-2	-3
I	+1			+2				+3					+3	-1	-2
K				-2	-3	+1	+2		-1						
Λ	+2	-2		+3			-3	+1						-1	
M	-3	+1		-2				-1		+2			+3		
N				-1		+1	+3		-2	+2				-3	
E							+1	-2	-3	+2	-1		+3		
O	-1			-2			+1		-3	+2			+3		

EPIΔEΓΜEΝOΙ

δος, τῶν ὁποίων αἱ ἐκατέρωθεν προτιμήσεις συμπίπτουν ἀμοιβαίως. Ἐάν ἐπιθυμῆ νὰ προσδιορίσῃ τὰς συμπαθείας, τὰς ὁποίας ἔχει ἕκαστον ἄτομον ἐντὸς τῆς ομάδος ὡς συνόλου λαμβανομένης, δύναται νὰ ἀθροίσῃ τὰς ἐπιλογὰς προτιμήσεως ἑκάστου ἀτόμου. Οὕτως, εἰς τὴν παρατεθεισάν μήτραν ὁ Η ἔχει ἐπὶ τὰς ἐπιλογὰς προτιμήσεως, ἐνῶ ὁ Θ τρεῖς καὶ ὁ Ξ οὐδεμίαν. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ πράξῃ ὁ ἐρευνητὴς διὰ νὰ προσδιορίσῃ τὰς ἀντιπαθείας, τὰς ὁποίας συγκεντρώνει ἕκαστον μέλος τῆς ομάδος.

Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ συμπάθεια ἢ ἡ ἀντιπάθεια ἑκάστου μέλους τῆς ομάδος πρὸς τὰ λοιπὰ ἐκδηλοῦνται εἰς διάφορον βαθμὸν ἐντάσεως, ἢ ἀπλῆ ἀθροῖσις τῶν ἐπιλογῶν δὲν δίδει ἀκριβῆ εἰκόνα τοῦ πραγματικοῦ βαθμοῦ συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας, τὸν ὁποῖον ἀπολαμβάνει ἕκαστον ἄτομον ἐντὸς τῆς ομάδος. Πρὸς τοῦτο, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ στάθμισις ἑκάστης ἐπιλογῆς ἀναλόγως τῆς βαρύτητός της. Οὕτως, ἐάν εἰς ἑκάστην ἐπιλογὴν δοθῆ εἰς ὠρισμένους συντελεστῆς σταθμίσεως, λ.χ. 5 διὰ τὴν πρώτην, 4 διὰ τὴν δευτέραν, 3 διὰ τὴν τρίτην κ.ο.κ., πολλαπλασιασθῆ δὲ ἐν συνεχείᾳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιλογῶν ἐπὶ τὸν οἰκτεῖον συντελεστήν, καὶ ἀθροισθοῦν τέλος τὰ γινόμενα, προκύπτουν: α) ὁ *συνολικὸς βαθμὸς προτιμήσεως* (preference, acceptance ἢ attraction score) τὸν ὁποῖον ἀπολαμβάνει ἕκαστον μέλος τῆς ομάδος καὶ ὁ ὁποῖος προκύπτει διὰ τῆς ἀθροίσεως ὅλων τῶν θετικῶν γινομένων (προτιμήσεων), β) ὁ *συνολικὸς βαθμὸς μὴ προτιμήσεως* (rejection ἢ repulsion score), ὁ ὁποῖος ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἀθροίσματος ὅλων τῶν ἀρνητικῶν γινομένων (μὴ προτιμήσεων), καὶ γ) ὁ *τελικὸς βαθμὸς* (final score) συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας, τὸν ὁποῖον ἀπολαμβάνει τὸ ἄτομον ἐντὸς τῆς ομάδος, καὶ ὁ ὁποῖος προκύπτει ἐάν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τὸν δηλοῦντα τὸν βαθμὸν προτιμήσεως ἀφαιρεθῆ ὁ ἀριθμὸς ὁ δηλῶν τὸν βαθμὸν μὴ προτιμήσεως. Βάσει τῶν δεδομένων τῆς παρατεθείσης κοινωνιομετρικῆς μήτρας, ὅπου ἕκαστον μέλος εἶχε τρεῖς ἐπιλογὰς προτιμήσεως καὶ τρεῖς ἐπιλογὰς μὴ προτιμήσεως, καὶ λαμβανομένων ὡς συντελεστῶν σταθμίσεως τῶν ἀριθμῶν 3 διὰ τὴν πρώτην ἐπιλογὴν, 2 διὰ τὴν δευτέραν καὶ 1 διὰ τὴν τρίτην εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, προκύπτουν οἱ κάτωθι βαθμοὶ συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας διὰ τὰ μέλη τῆς ἐν λόγῳ ομάδος.

Οὕτως, ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἀναλύσεως προκύπτει ὅτι εἰς τὴν ἐν λόγῳ ομάδα οἱ πλέον συμπαθεῖς εἶναι οἱ Η, Κ καὶ Ν, καὶ οἱ πλέον ἀντιπαθεῖς οἱ Ξ καὶ Ο. Ἐπίσης, ὅτι οἱ Γ, Ζ καὶ Κ ἔχουν μόνον συμπαθείας, ἐνῶ οἱ Θ καὶ Ι ἀπολαμβάνουν ἴσου περίπου βαθμοῦ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν.

Τὰ δεδομένα τῆς κοινωνιομετρικῆς μήτρας ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλα στοιχεία καὶ πληροφορίας προσφέρουν εὐρὺ πεδῖον διὰ περαιτέρω διερευνήσεις. Ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς κοινωνιομετρικῆς ἐρεύνης εἶναι δυνατόν ὅχι μόνον νὰ διεισδύσῃ ὁ ἐρευνητὴς τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων τῆς ομάδος εἰς τὰ βαθύτερα αἰτία τῶν ἐκδηλουμένων ἐκατέρωθεν συμπαθειῶν ἢ ἀντιπαθειῶν, ὡς εἶναι λ.χ. ἡ σύμπτωσης ἢ ἡ διαφορά τοῦ ἐπιπέδου ἐκπαιδεύσεως, τῶν πολιτικῶν πεποιθήσεων, τοῦ χαρακτῆρος, τῆς κοινωνικῆς προελεύσεως κλπ., ἀλλὰ νὰ ἐξαχθοῦν καὶ γενικώτερα συμπεράσματα ἐπὶ τῶν κανόνων, ποῦ διέπουν τὰς διαπροσωπικὰς σχέσεις τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ βιούντων ἀτόμων καὶ τῶν αἰτίων τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων.

Μέλη τής 'Ομάδος :	A	B	Γ	Δ	E	Z	H	Θ	I	K	Λ	M	N	E	O
Σύνολον έπιλογών :															
Προτιμήσεις	4	1	1	4	—	3	7	3	2	7	3	1	9	—	—
Μή προτιμήσεις	2	4	—	6	1	—	1	2	4	—	3	3	2	10	7
Σταθμικόν σύνολον έπιλογών :															
Προτιμήσεις	8	3	1	6	—	9	15	5	6	14	6	3	14	—	—
Μή προτιμήσεις	4	9	—	13	1	—	1	5	7	—	8	5	2	19	16
Τελικός βαθμός :															
Συμπαθείας	4	—	+1	—	—	+9	+14	—	—	+14	—	—	+12	—	—
'Αντιπαθείας	—	-6	—	-7	-1	—	—	—	-1	—	-2	-2	—	-19	-16

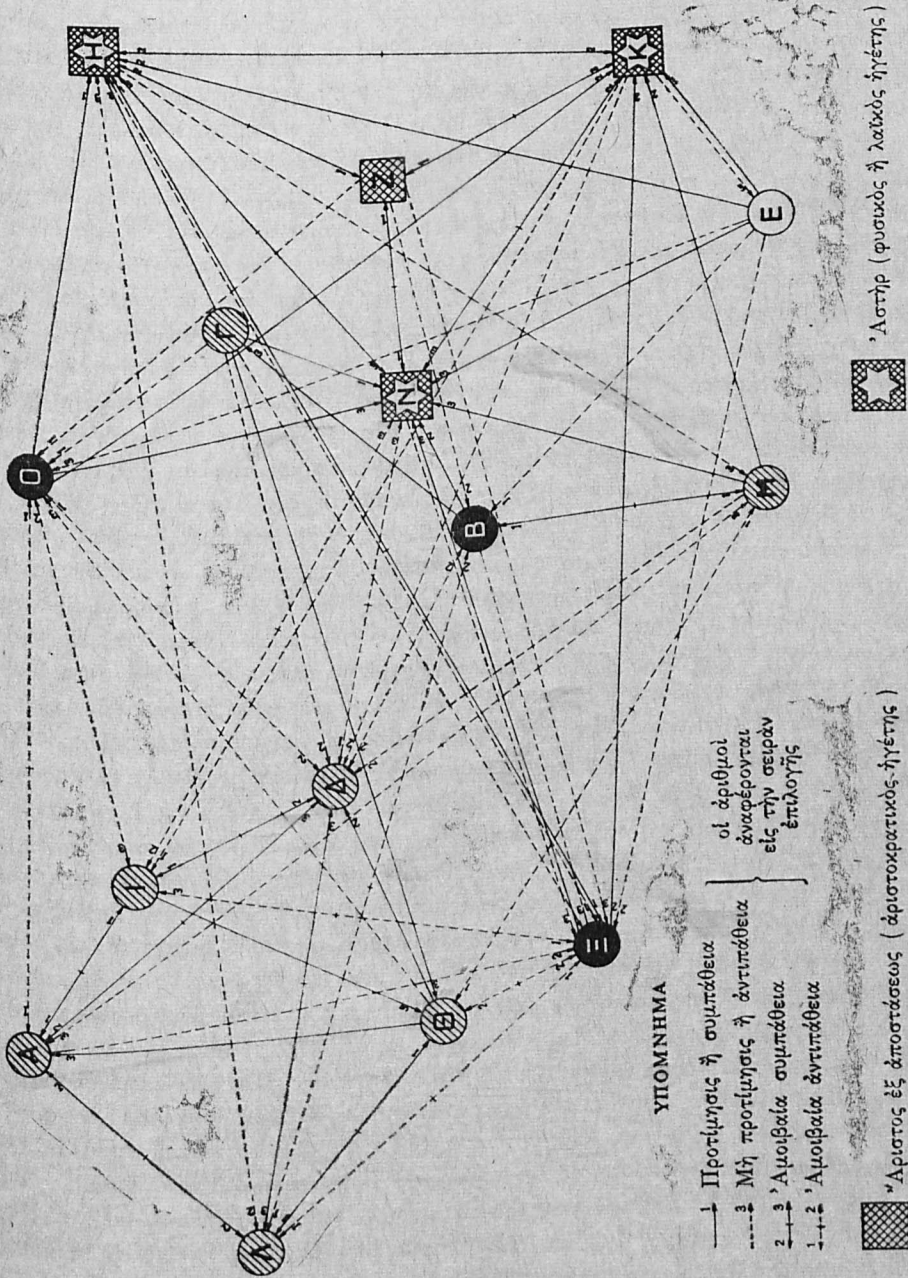
Με τὸν δεύτερον πίνακα, τὸ *κοινωνιόγραμμα*, ἐπιδιώκεται ἡ ἐποπτικὴ παραστατικὴ ἀπεικόνισις τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τῆς ομάδος, πρὸς καλυτέραν κατανόησιν καὶ ἀνάλυσιν τόσοσ τῆς ὅλης δομῆς τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων τῶν μελῶν τῆς, ὅσον καὶ τῆς θέσεως ἐκάστου μέλους ἔναντι τῆς ομάδος καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν. Πράγματι, τὸ κοινωνιόγραμμα παρουσιάζει ὄχι μόνον τὸν βαθμὸν συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας, τὸν ὁποῖον ἀπολαμβάνει ἕκαστον μέλος τῆς ομάδος, ἀλλὰ καὶ πλήρη εἰκόνα τῆς ὅλης δομῆς αὐτῆς καὶ τῶν ὑποδιαίρέσεών τῆς εἰς δυάδας, τριάδας, τετράδας, κλίκας κλπ. Πέραν αὐτοῦ, τὸ κοινωνιόγραμμα δίδει ἐναργεῖ εἰκόνα τῆς πλοκῆς τῶν ἐντὸς τῆς ομάδος διαπροσωπικῶν σχέσεων καὶ τὰς διαφόρους περιπτώσεις σχέσεων τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν ομάδα. Οὕτω, ἀποκαλύπτει τὰ ἄτομα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι κοινωνικῶς ἀπομεμονωμένα εἰς διάφορον βαθμὸν (μὴ ἐπιλεγόμενα ὑπὸ οὐδενὸς ἢ τυγχάνοντα 4ης ἢ 5ης ἐπιλογῆς ὑπὸ πολλῶν ὀλίγων προσώπων), τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα ἐπιλέγονται εἰς συχνότητα κάτω τοῦ μέσου ὄρου ἐπιλογῆς τῆς ομάδος (ἀντιπαθεῖς), τὰ ἄτομα τὰ ἔχοντα βαθμὸν ἐπιλογῆς ἀνώτερον τοῦ μέσου ὄρου (συμπαθεῖς), τοὺς ἀστέρας (stars), ἤτοι τὰ ἄτομα τὰ συγκεντρῶντα τὴν γενικὴν προτίμησιν ἢ συμπάθειαν (φυσικοὶ ἀρχηγοί), καὶ τέλος τοὺς ἀριστοκρατικούς ἡγέτας ἢ τοὺς «ἐξ ἀποστάσεως ἀρίστους», ἤτοι τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα, ἐνῶ δὲν ἔχουν πολλοὺς ὀπαδοὺς ἐκ τῶν μελῶν τῆς ομάδος, συγκεντρῶνουν ἐν τούτοις τὴν συμπάθειαν καὶ ὑποστήριξιν τῶν ἀστέρων αὐτῆς, καὶ οὕτως ἢ ἐπιρροὴ καὶ ἐπιβολὴ τῶν ἐπὶ τῆς ομάδος εἶναι πολλαπλασία τῶν «ψήφων προτιμήσεως».

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, εὐνόητον τυγχάνει ὅτι κοινωνιόγραμμα καὶ κοινωνιομετρικὴ μήτρα συμπληρῶνουν ἀλληλα. Ἡ μήτρα δίδει τὸν βαθμὸν συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, τὸν ὁποῖον ἀπολαμβάνει τὸ ἄτομον ἐντὸς τῆς ομάδος, ἐξεταζομένης ὡς ἐνιαῖον σύνολον, ἐνῶ τὸ κοινωνιόγραμμα ἀναλύει ἔτι περαιτέρω τὴν θέσιν τοῦ ἀτόμου καὶ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους ὑποδιαίρέσεις τῆς ομάδος καὶ δίδει οὕτω μίαν ἀκριβεστέραν εἰκόνα τῆς ὅλης δομῆς τῆς.

Ἡ κοινωνιομετρικὴ μέθοδος, πλὴν τῆς θεωρητικῆς αὐτῆς σημασίας ὡς μέσου ἀναλύσεως τῆς στατικῆς δομῆς καὶ τῶν λειτουργικῶν χαρακτηριστικῶν τῶν κοινωνικῶν ομάδων, παρουσιάζει σημαντικὴν ἐπίσης πρακτικὴν ἀξίαν εἰς πλείστας πραγματικὰς περιπτώσεις καὶ προβλήματα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Χρησιμοποιεῖται, φέρ' εἰπεῖν, εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ὄχι μόνον διὰ τὴν κατανομήν τῶν μαθητῶν εἰς τὰς αἰθούσας διδασκαλίας, τὰ ἐργαστήρια, τὰς ομάδας ἀθλοπαιδιῶν κλπ., ἀλλὰ καὶ εἰς σοβαρωτέρας προσπάθειας θελιτώσεως τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς γενικῆς ἀποδόσεώς των. Ἐχει παρατηρηθῆ ὅτι τὰ μέλη μιᾶς ομάδος τείνουν νὰ μιμηθοῦν τὸν «φυσικὸν ἀρχηγόν», δηλαδὴ τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον συγκεντρῶνει τὰς περισσοτέρας συμπαθείας καὶ ἀσκεῖ οὕτω τὴν μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν εἰς τὴν ομάδα. Ὁ ἐκπαιδευτικός, χρησιμοποιῶν τὴν κοινωνιομετρικὴν μέθοδον, δύναται νὰ προσδιορίζη ποῖα ἐκ τῶν μελῶν τῆς ομάδος ἀσχοῦν τὴν μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν, καὶ οὕτω, συγκεντρῶνων τὴν προσοχὴν του ἐπ' αὐτῶν, ἐπιτυγχάνει πολλαπλάσια ἀποτελέσματα, ἀντὶ τῆς διασπορᾶς τῶν προσπαθειῶν του πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς ομάδος. Τὴν αὐτὴν μέθοδον δύνανται νὰ ἐφαρμόσουν ὁ ἀξιωματικός, ὁ προϊστάμενος ἐνὸς γραφείου, ὁ πρόεδρος ἐνὸς σωματείου κλπ., διὰ νὰ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΓΡΑΜΜΑ

(Γραφική παράσταση των διαπροσωπικών σχέσεων μιας 18μελούς ομάδας βάσει της ανωτέρω παρατεθείσης κοινωνιομετρικής μήτρας.)



ἐπιτύχουν μεταβολὰς εἰς τὴν συμπεριφορὰν καὶ νὰ βελτιώσουν τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὑπ' αὐτοὺς ὁμάδων. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ἐπίσης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου εἰς τὰς Η.Π.Α. διὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν πληρωμάτων τῶν πολεμικῶν ἀεροσκαφῶν, τὴν συγκρότησιν τῶν ὁμάδων τῶν κομάντος, καὶ γενικῶς πάσης ὁμάδος ὅπου ἡ ἀπόλυτος συνοχὴ τῶν μελῶν τῆς, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀδιαφειλονίκτητον ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν ἀρχηγόν, ἀπετέλουν βασικὰς προϋποθέσεις ἐπιτυχίας.

Ἡ μέθοδος αὕτη χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὑπὸ τῶν ψυχολόγων καὶ ψυχιάτρων τόσον διὰ διαγνωστικούς ὅσον καὶ διὰ θεραπευτικούς σκοπούς. Διαγνωστικῶς δύναται νὰ υποδοθῆται εἰς τὴν ἀποκάλυψιν κοινωνικῶν αἰτίων ἀνωμάτων ψυχικῶν καταστάσεων καὶ διαταραχῶν, ἤτοι ψυχικῶν νόσων προερχομένων ἐκ τῆς ἐκδηλουμένης ἀντιπαθείας τῆς ὁμάδος ἢ τινῶν τῶν μελῶν αὐτῆς πρὸς τὸ ἄτομον, ἢ ἐκ τῆς τοποθετήσεως τοῦ μεταξὺ μιᾶς ὁμάδος ἀτόμων, τὰ ὁποῖα διὰ διαφόρους λόγους ἀντιπαθεῖ. Θεραπευτικῶς ὁ Moreno εἰσήγαγε τὴν μέθοδον τοῦ *ψυχοδράματος* (psychodrama), ὅπου τὸ πάσχον ἄτομον καλεῖται νὰ «παίξῃ» διαδοχικῶς διαφόρους «ρόλους», ἤτοι νὰ λάβῃ τὴν θέσιν ἄλλων μελῶν τῆς ὁμάδος (ἀρχηγοῦ, θαλαμοφύλακος, τραπεζοκόμου κλπ.), ὁπότε ἐπιτυγχάνεται ἡ ψυχικὴ κάθαρσις αὐτοῦ ἀπὸ συμπλέγματα προερχόμενα ἐκ τῶν σχέσεων τοῦ πρὸς τὴν ὁμάδα.

Ἡ Κοινωνιομετρία, βελτιωθείσα καὶ ἀναπτυχθείσα ἐν τῷ μεταξῷ, ἐφαρμόζεται σήμερον εἰς πλείους περιπτώσεις, ὅπως π.χ. εἰς τὴν ἀποκατάστασιν καὶ τὸν ἐποικισμὸν προσφύγων, τὴν πολεοδομίαν, τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν σωφρονιστικὴν, τὴν ὀργάνωσιν συλλόγων, τὴν βελτίωσιν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων οἰκισμῶν, ὀργανισμῶν κλπ. Ἡ σύγχρονος Ἐπιστήμη τῆς Διοικήσεως, ἡ ὁποία ἐπιδιώκει νὰ ἀνεύρῃ μεθόδους πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν πορισμάτων τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὰ καθ' ἡμέραν προβλήματα τῆς διοικήσεως, χρησιμοποιεῖ ἐπίσης ἀρκετὰ εὐρέως τὴν Κοινωνιομετρίαν. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τονισθῇ, ἐν τούτοις, ὅτι ἡ Κοινωνιομετρία ἀποτελεῖ *μίαν* ἐκ τῶν πολλῶν μεθόδων, τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖ ἡ σύγχρονος Κοινωνιολογία εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν φαινομένων τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀδιακρίτως εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Πράγματι, ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ κοινωνιομετρικὴ μέθοδος ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ βαθμοῦ συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, τὸν ὁποῖον ἀπολαμβάνει ἕκαστον μέλος τῆς ὁμάδος ἔναντι τοῦ συνόλου καὶ ἐνδὸς ἐκάστου μέλους αὐτῆς, καὶ ἔχει πρακτικὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας ὅπου ἡ ἀνάπτυξις πνεύματος συμπαθείας, κατανοήσεως καὶ συνεργασίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος ἐπιδρᾷ ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν συλλογικῶν τῆς ἐπιδιώξεων. Πέραν ὅμως αὐτοῦ, ὑπάρχει σειρά ἄλλη φαινομένων ἀναφερομένων εἰς τὰς μικρὰς κοινωνικὰς ομάδας — ὡς λ.χ. ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος, ἡ παράδοσις, ὁ κοινωνικός, ἐπαγγελματικός, θρησκευτικός, τουριστικός ἢ ἐπαγγελματικός ἐνδο-ὁμαδικὸς ἀνταγωνισμὸς κλπ. — διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ὁποίων ἡ κοινωνιομετρικὴ μέθοδος ἔχει πολὺ περιορισμένην ἐφαρμογὴν καὶ ἄλλαι μέθοδοι κοινωνικῆς ἀναλύσεως τυγχάνουν προσφορώτεραι.